

«Захар Беркут» Івана Франка як джерело відомостей про витоки українського паблік рилейшнз

Слюсаренко Марія Іванівна

к. н. з соціальних комунікацій, старший викладач

Південноукраїнський національний педагогічний

університет імені К. Д. Ушинського

Одеса, Україна

Термін паблік рилейшнз (ПР), що уособлює собою практичну діяльність, наукову дисципліну та теоретичне знання, актуалізувався в Україні в 90-их роках ХХ ст. Йшлося про мистецтво досягнення взаєморозуміння і формування позитивних відношень на рівні влада – громадськість, та виробничі структури (бізнес) – цільові аудиторії.

В. Березенко виокремлює чотири періоди і відзначає поступову зміну в діяльності ПР; вказує на перехід від неструктурованих та неінституалізованих об'єктів та суб'єктів ПР-комунікаційної практики 1991р. до професійної ПР-діяльності інструментально-технологічного характеру в 1997 р. У цей час, на думку авторки, з'являються перші ознаки інституційної діяльності, істотно розширюється суб'єктно-об'єктна сфера, функціонують однобічні або двобічні асиметричні моделі ПР-комунікації тощо [1]. Тим часом Н. Подоляка [2] переконана, що багато тенденцій ПР зароджувалося і розвивалося ще у стародавні часи, а політична еліта Київської Русі активно використовувала такі форми взаємодії з громадськістю, як князівські з'їзди та віча, а також тісно співпрацювала з церковнослужителями, які мали добре перевірені засоби впливу на людей (хрестоцілування, сповідь, літургія тощо).

Відомо, що добре налагоджена комунікаційна політика забезпечує демократичні форми взаємодії влади і громадськості. Чорні ради, до участі в яких залучали рядових козаків, увійшли в історію як фактори демократичного політико-правового устрою Козацької України. У той час до політикуму запрошували найбільш освічених, талановитих людей, які володіли прийомами політичної комунікації. Ефективними для державної служби стали, зокрема,

гетьманські писарі [3], які завдяки діловим якостям і красномовству домагалися бажаних політичних рішень, відстоювали позиції гетьмана, підтримували належний імідж держави.

В історії розвитку ПР-діяльності маємо багато пробілів. Тим часом показові приклади з життя наших предків, правила успішного співіснування громад і державних структур яскраво представлені в художній літературі і, зокрема, в історичній повісті Івана Франка «Захар Беркут» [4]. Прийоми комунікації, висвітлені у творі, впевнено можна назвати правзірцями сучасної практики паблік рилейшнз (ПР). Досвід тухольців, відтворений у повісті І. Франка, науковцями з паблік рилейшнз не досліджувався, цим і обумовлена *актуальність нашої статті*.

Повість «Захар Беркут» написана восени 1882 р. Іван Франко зображує історичні події 1241 року, боротьбу мешканців Тухлі з навалою татаро-монголів за часу князювання Данила Галицького (1253 — 1264 рр.). Село Тухля успішно розвивається й сьогодні, це сучасний туристичний центр з населенням 2826 осіб, що територіально належить до Сокалівського району Львівської області [5].

Повість «Захар Беркут» цікава не тільки як джерело історичних відомостей про боротьбу предків за волю, але актуальна в аспекті вивчення історії виникнення паблік рилейшнз, тим більше, що автор конкретизує в заголовку «Образ громадського життя Карпатської Русі в XIII столітті».

Іван Франко показав громаду Тухлі як високоорганізовану демократичну спільноту, яка має свого старійшину, колективно на загальних зібраннях (копах) обговорює і вирішує важливі питання, мріє про право вибирати собі владу, згуртовано стає на захист власного краю.

Відомо, що в розвинених країнах Заходу між державою та громадянським суспільством завжди були впорядковані взаємовідносини, а структура громадянського суспільства виступала для держави як міцний ланцюг фортець чи казематів [6]. Саме такою надійною ланкою у ланцюгу громад Галицько-

Волинського князівства представлена спільнота Тухлі. Це високорозвинена спільнота, яка має власні атрибути державної структури: копне знамено (сріблом оздоблений довгий прут (дрючина), сріблом окований дерев'яний ланцюг-перстень з хоругвою на верхівці. Важливо, що ланцюг символізує нерозривну єдність всіх членів громади, важливість кожного для спільної справи, а там, де сильна громада – там міцна держава; Іван Франко акцентує, що «...упадок громадських порядків в одній громаді стає раною, котра приносить недугу, а то й заразу для цілого тіла нашої святої Русі» [4].

Захоплений тухольцями, письменник протиставляє Західну і Східну традиції державоустрою. Він показує достойних, вихованих на європейських засадах, на повазі до людських чеснот тухольців і азіатів як дике плем'я, в яких панує сваволя, деспотизм, а «за непокору варять в окропі, а потім кості, що відстали від плоті, возять по племенах для страху» [4].

Тухольців звикли жити незалежно. Це дружні і працьовиті люди. вільнолюбивий народ, що нікому не дозволить себе образити, «дух бунту і непокори живе в народі. Серце його тужить за давніми порядками, де не було ні князів, ні влади, де кожда громада жила для себе, а проти сільського ворога всі дружили по добрій волі вибирали та скидали свого старшину» [4]. Тут живуть у повазі один до одного. Про це свідчить ритуал запрошення на загальну раду, так звану копу. Три старійшини ходять від будинку до будинку, нікого не оминаючи, сповіщають про загальні збори.

Тухольці усвідомлюють власну силу голосу. У розмові з Вовком Тугарем Максим Беркут не без гордості зазначає: «...власти у нас над громадою не має ніхто: громада має власть сама, а більше ніхто» [4], «копа як осудить, так у нашій громаді і буде» [4].

Провідник громади – Захар Беркут, найстаріший чоловік, що уособив найкращі риси. Це чоловік поважної статури, високого зросту, добрий батько восьми синів. Він – людина мирних професій: садівник, пасічник, а також знахар, що вміє лікувати, але у скрутний для селян час стає прекрасним воїном.

Захар Беркут – вмілий промовець, «як заговорить, то немов бог тобі в серце вступає» [4]. Це цілком віддана загальній справі людина, «все, що він робив, що говорив, що думав, те говорив, робив і думав він з поглядом на добро і хосен інших, а наперед усього громадян. Громада, то був його світ, то була ціль його життя» [4].

Захар Беркут налагодив зв'язки з сусідніми громадами, з русинами, що проживають на території Угорщини, разом вони збудували дорогу у складній гірській місцевості, налагодили торгівлю, дружбу.

Захар Беркут – самовідречений патріот, готовий пожертвувати життям власного сина, щоб тільки ні один з ворогів не врятувався; «нехай краще гине мій син» [4], – з такими словами старий метає камінь у те місце, де серед ворогів знаходиться його Максим.

Тухольський старійшина уособлює захисника громади, вболівальника за її справи. У повісті старий Захар постає як «правдивий образ тих давніх патріархів, батьків і провідників цілого народу, про яких говорять нам тисячолітні пісні та перекази» [4]. Іван Франко визначає роль доброго державника як опікуна й батька, що знає свою дитину, «її потреби і бажання», але, на жаль, не таким є князь Данило [4], саме тому русини Карпатської низовини покинуті державою в час лихоліття ординської навали.

Своєрідним підсумком діяльності Захара Беркута є передсмертне слово: «...ми побідили нашим громадським ладом, нашою згодою і дружністю. Уважайте добре на се. Доки будете жити в громадському порядку, дружно триматися купи, незламно стояти за одного, а один за всіх, доти ніяка ворожа сила не побідить вас» [4].

Отже, історична повість «Захар Беркут» доповнює знання про витоки паблік рилейшенз як практичної діяльності. У повісті зображено високо організовану спільноту селян, яка керується демократичними європейськими нормами співіснування: нагальні питання вирішуються колективно на загальних зборах (копах), а ухвалені рішення є законом для всіх мешканців. Зразком громадського організатора є Захар Беркут, він наділений найкращими рисами:

добрий господар, політик, прекрасний промовець. Тухольці цінують свободу, у боротьбі проти татаро-монгол вони об'єдналися навколо їх провідника і здобули перемогу.

Список використаних джерел

1. Березенко, В. В. (2014). Історичний аспект розвитку наукового знання про PR . Інформаційне суспільство, (20), 92–95. Вилучено з irbis-nbuv.gov.ua > [cgiirbis_64](#)
2. Подоляка, Н. С. (2016). Історія зв'язків із громадськістю: конспект лекцій. Суми. Сумський державний університет.
3. Слюсаренко, М. І. (2019). Зв'язки з громадськістю за часів козацької України крізь призму історичної прози Івана Нечуя-Левицького. Вилучено з <http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/5031>
4. Франко, І. Я. (1956). Захар Беркут. Київ. Академія наук.
5. Вікіпедія. Вилучено з [https://uk.wikipedia.org/wiki/Тухля_\(Україна\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Тухля_(Україна))
6. Романенко, Є. О. (2014). Комунікативна взаємодія органів державної влади та громадськості: сутність та особливості налагодження. Вилучено з [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2014/2014_02\(21\)/22.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2014/2014_02(21)/22.pdf)